

THE CHINESE MODEL FOR SAFEGUARDING INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: INSTITUTIONS AND POLICIES, INTEGRATION OF CULTURE AND TOURISM

Plamena Zayachka

Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

Abstract: *This article examines the strategies, policies, and institutional practices of the People's Republic of China in the field of safeguarding intangible cultural heritage (ICH). It analyzes state policies, the national legislative framework, funding mechanisms, and institutional infrastructure, as well as the integration of culture and tourism as a tool for sustainable development. The study highlights best practices in the safeguarding and socialization of ICH, along with the contemporary use of traditional arts and crafts. Particular emphasis is placed on the interplay between tradition and modernity, as well as on the role of state authorities, museums, local communities, and international organizations in these processes.*

Keywords: *Intangible Cultural Heritage; People's Republic of China; Cultural Policy; Sustainable Development; Traditional Craftsmanship; International Cooperation; UNESCO.*

Въведение

В глобализацията се свят нематериалното културно наследство (НКН) все повече се разглежда като значим ресурс за културна идентичност, социална кохезия и икономическо развитие. Китай, с хилядолетната си история и етническо разнообразие, притежава богата традиция от обичаи, занаяти и културни практики, които представляват ценен капитал както за националното, така и за международното културно пространство. Същевременно ускорената модернизация и урбанизация поставят предизвикателства пред опазването и предаването на това наследство. Именно затова Китай разработва цялостна стратегия, която включва законодателни мерки, институционални инициативи, финансови механизми и международно сътрудничество. Настоящото изследване проследява тези процеси и анализира тяхното значение в контекста на глобалните усилия за опазване на нематериалното културно наследство.

Китай изследва политики за защита на НКН повече от век, но истинската законодателна защита започва едва в края на 90-те години на XX век, опирайки се на международния опит и обобщавайки натрупания опит от края на династия Цин и началото на Републиканския период (Wang and Zaibon, 2024). Настоящата статията се фокусира върху периода след ратифицирането на Конвенцията за нематериално културно наследство на ЮНЕСКО от страна на Китай и интегрирането на принципите ѝ в своето законодателство и политики на национално и местно ниво¹. Китай не само актуализира съществуващите си механизми чрез нови закони и стратегически

¹ Повече за системата за опазване на НКН в Китай преди ратификацията на Конвенцията от 2003 г. Виж: (Xu et al., 2022).

политики, но и развива инициативи, които подкрепят съхраняването и предаването на традиционните практики, знания и умения.

Методология

Изследването има за цел да представи общ преглед на системата за опазване на НКН в Китай, като маркира основните стратегии, политики и институционални практики. То се опира на документи, законодателни актове, теоретични рамки и теренни примери. Методологическият подход включва преглед и анализ на действащата обща и специфична нормативна уредба в Китай, както и спецификите и синхронизацията с международните документи на ЮНЕСКО в областта. Методологията на изследването включва: документално проучване на законодателната рамка и правните актове в областта на нематериалното културно наследство на Китай; контент-анализ на стратегиите, политиките и институционалните практики на страната в областта на опазването на нематериалното културно наследство; наблюдение, анализ и теренно проучване на механизмите за финансиране, институционалната инфраструктура, както и на процеса на интеграция на туризма в процесите на опазване и социализация на нематериалното културно наследство.

В статията са изведени добри практики в опазването и социализацията на НКН и съвременната употреба на традиционни изкуства и занаяти, като акцентът е поставен върху съчетаването на традиция и модерност, както и върху ролята на държавните органи, музеите, местните общности и международните организации в тези процеси.

Национална политика и законодателна рамка

Китайското законодателство² е в съответствие с принципите на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. Приетата на 17 октомври 2003 г. на 32-та сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО в Париж Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство, служи като глобална рамка за защита и популяризиране на нематериалното културно наследство. След по-малко от година на 28 юли 2004 г. Постоянният комитет на Националния народен конгрес на Китай я одобрява, което я прави 6-тата държава, ратифицирала Конвенцията. От този момент нататък страната приоритизира предприемането на серия от стъпки за изграждане на система за неговото съхранение (Kurin, 2004). В съответствие с трите етапа, определени от правителството, основна задача в първия етап на плана за опазване на нематериалното културно наследство е изготвянето на регистър (руча), чиято цел е създаването на национален регистър на НКН (Hwee-San Tan, 2018).

През 2005 година Държавният съвет издава известие за укрепване на защитата на наследството. По този начин изпълнява задълженията по Конвенцията, като създава система за опазване на нематериалното културно наследство по

² Предвид фокуса на изследването, който е нематериалното културно наследство в статията не се разглеждат законите за материалното културно наследство. Повече за правната система за опазване на културно наследство на Китайската народна република Виж: (Wei and Fu, 2024).

китайски модел. Създава се национална, провинциална, градска и окръжна система за представителни списъци на нематериалното културно наследство за защита на застрашеното нематериално културно наследство с историческа, културна и научна ценност. На 22 декември 2005 г. Държавният съвет издава съобщение за укрепване и защита на културното наследство, с него се определя „Ден на културното наследство“ в Китай и започва процес на формулиране на национални и регионални планове за опазване на НКН.

На 20 април 2006 г., Конвенцията официално влиза в сила. През същата година се отбелязва за първи път националният „Ден на културното наследство“ и се утвърждава втората събота на юни всяка година да се отбелязва този ден. Усилията на Китай за опазване на НКН се развиват чрез процес на непрекъснати иновации, като същевременно се почитат традициите. Пример в това отношение е приетият Закон за нематериално културно наследство (ЗНКН)³, който се базира на „Проект за опазване на китайската етническа и фолклорна традиционна култура“. Този подход показва връзката и приемствеността между опазването на нематериалното културно наследство и опазването на традиционните етнически и фолклорни култури. Така чрез коригиране и пренаписване на съществуващия проект през 2011 година е приет Законът за нематериалното културно наследство. Той създава правна рамка за идентифициране, документиране и опазване на различни културни практики. В него НКН се дефинира като: „традиционни културни проявления, които се предават от хората от всички националности от поколение на поколение и се смятат за част от тяхното културно наследство, както и до обекти и пространства, свързани с традиционните културни проявления, включително: традиционна устна литература и езика като нейно средство за изразяване; традиционни изящни изкуства, калиграфия, музика, танц, драма; традиционни техники, медицина и календар; традиционни ритуали, празници и други народни обичаи; традиционни спортове и развлечения; и други форми на нематериално културно наследство“ (ЗНКН, чл. 2). В закона се поставя акцент върху автентичността, целостта и приемствеността, както и върху приноса на НКН за социалната хармония и националното единство. Основните механизми, които са заложиени в него включват:

- Проучване и регистриране – създават се бази данни и каталози на НКН.
- Каталози на представителни елементи – на национално и местно ниво, определени чрез експертна оценка и обществено обсъждане.
- Наследници (носителите) и институции – определят се носители на традиции и организации, които получават подкрепа за обучение и предаване на знания.
- Популяризиране и развитие – насърчава се връзката между НКН, образованието, медиите и туризма, както и създаването на културни продукти и услуги.

³ Intangible Cultural Heritage Law of the People's Republic of China (Adopted at the 19th Session of the Standing Committee of the 11th National People's Congress of the People's Republic of China on February 25, 2011). Available at: <http://www.lawinfochina.com/Display.aspx?lib=law&Cgid=145721>; <http://www.lawinfochina.com/display.aspx?id=8554&lib=law&SearchKeyword=Inta> (last view: 26-09-2025).

Законът от 2011 г. не възприема дословно категориите на нематериалното културно наследство, определени в Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003 г. Вместо това той подбира онези елементи, които се считат за по-тясно свързани с традиционната китайска култура (Tan, 2016). Китайският закон за защита на нематериалното културно наследство има за цел да запази традиционната култура, като се фокусира върху уменията, ритуалите, езиците, като гарантира уважение към общностите и включва местните и националните власти в неговото опазване. Законът регулира и ролята на държавата като централните и местните власти са задължени да интегрират опазването на НКН в плановете и бюджетите си. Предвидено е и да се приоритизират етническите райони, отдалечените и по-бедни области. Включени са и наказания за държавни служители или организации, които нарушават закона, злоупотребяват с власт или нанасят вреди на НКН.

Прегледът на националната стратегия и законодателната рамка относно опазването на нематериалното културно наследство показват, че китайският модел включва четири основни принципа: защита на първо място, спасяване като приоритет, рационална употреба и съчетаване на опазване и развитие. Тези принципи отразяват стремежа на Китай да съхранява автентичността на културните практики, но и да създава условия за тяхното модернизиране и интегриране в съвременния живот.

През 2021 г. Генералната служба на Централния комитет на Комунистическата партия на Китай и Генералната служба на Държавния съвет издават „Становища за по-нататъшно укрепване на защитата на нематериалното културно наследство“. Така от приемането на Закона за нематериалното културно наследство през 2011 г. Китай е постига значителен напредък в опазването на традиционните културни практики. Годишната инвестиция за опазване на НКН е нараснала от 414 млн. юана на 808 млн. юана. Според доклад на Постоянния комитет на Националния народен конгрес от ноември 2024 г.⁴, правната рамка е довела до систематизиране на механизмите за защита, повишена обществена осведоменост и по-широко участие на институции, общности и образователни структури. Също така, ЗКНК осигурява стабилна правна основа, като превръща ефективните практики в задължения на държавните органи. В същото време, докладът констатира и предизвикателства, които следва да бъдат адресирани като недостатъчна интеграция на опазването на НКН с местните социално-икономически плановете за развитие в някои райони, необходимост от по-добър обществен достъп до практики и преживявания, свързани с НКН; по-ефективен механизъм за творческо и иновативно развитие на НКН. Изтъква се и нуждата от навременна актуализация и усъвършенстване на ЗКНК, който е в сила вече повече от 13 години.

⁴ A report presented to China's National People's Congress (NPC) Standing Committee in November 2024 detailed significant progress in intangible cultural heritage (ICH) protection since the 2011 law's implementation. Available at: http://en.npc.gov.cn.cdurl.cn/2025-01/02/c_1061143.htm (last view: 26-09-2025).

Финансова подкрепа и административна инфраструктура

Финансовата политика е ключов компонент от китайския модел за защита на нематериалното културно наследство. От 2011 до 2024 г. централният бюджет е отпуснал 10,35 млрд. юана (приблизително 2,5 млрд. лв.) за опазване на НКН⁵. Средствата са насочени към изграждането на над 200 съоръжения за защита на нематериалното културно наследство, както и към финансиране на институции и програми. В цялата страна вече функционират повече от 2500 институции за опазване на наследството с близо 20 000 служители. 29 провинции имат отдели за НКН в бюрата им за култура и туризъм, 31 провинции са със собствени центрове за опазване на НКН.

Китай създава четиристепенна система за определяне на представителните елементи на нематериалното културно наследство, както и национална структура за тяхното предаване, която подпомага идентифицирането и признанието на носителите на това наследство. Механизмът за опазване на одобрените елементи и техните носители обхваща пет основни направления: документиране, съхранение, предаване, популяризиране и защита. Към момента страната е идентифицирала над 100 000 елемента на НКН, от които 1 557⁶ са вписани в Националната представителна листа в следните категории⁷: Народна литература; традиционна музика; традиционен танц; традиционен театър; музикални изкуства; традиционни спортове, игри и акробатика; традиционни изкуства; традиционни умения; традиционна медицина и фолклор. Според статистиката, сред десетте категории елементи на нематериалното културно наследство най-голям дял заема категорията „традиционни занаяти“⁸.

През юни 2007 г. Министерството на културата издава „Съобщение за обявяване на първата партида представителни наследници (носителите) на нематериално културно наследство на национално ниво“, а през 2021 година вече като Министерство на културата и туризма (преструктурирано през 2018 г.) публикува нова група от 325 вписани елемента в Националната листа увеличавайки списъка, създаден през 2006 г. Процедурата по вписването включва избиране на национално жури, организирано от министерството, което определя новите елементи от 943 номинации от цялата страна. Към момента Националната представителна листа е попълнена на 5 сесии, а признатите носители на национално ниво са 3068. Между 2007 и 2010 г. няколко провинции – сред които Шанси, Нинся, Анхуй, Шанси, Хайнан, Шанхай, Хунан и Фудзиен разработват местни разпоредби за идентифициране на носителите на НКН на провинциално, общинско и окръжно ниво (Xu et al., 2022). Властите на провинциално ниво са признали над 16 000 носители. В 29 провинции (автономни региони, общини) са организирани специални фондове за подпомагане на дейностите по предаване на представителни наследници (признати носители) на нематериално културно

⁵ Пак там.

⁶ Law protects cultural heritage items, Available at: http://en.npc.gov.cn.cdurl.cn/2025-01/02/c_1061143.htm (last view: 26-09-2025).

⁷ Representative list of the National Elements of China's ICH. Available at: https://www.ihchina.cn/project.html?tid=10#sy_target1 (last view: 26-09-2025).

⁸ Statistics of National Intangible Cultural Heritage Projects and Representative Inheritors. Digital Archive of China's Intangible Cultural Heritage. Available at: <https://www.ihchina.cn> (last view: 26-09-2025).

наследство на провинциално ниво. Например в Пекин всеки наследник на ниво провинция получава годишна субсидия от 20 000 юана за своите дейности по предаване, докато други провинции предлагат субсидии, вариращи от 3 000 до 6 000 юана. През същата година, Министерството на културата издава „Насоки за ускоряване на интегрираното развитие на културата и туризма“⁹. Документът насърчава развитието на туристически дейности, свързани с нематериалното културно наследство – като традиционни сценични изкуства, празнични събития и сувенири, изработени от занаятчии, като допълнително стимулира участието на частни инвестиции в туристически проекти, свързани с НКН. Министерството насърчава интеграцията на наследството с икономическото развитие, чрез туризма. Над 6 700 работилници за НКН са създадени в страната, като над 2 100 от тях са в бедни региони. Министерството е признало 99 демонстрационни бази за НКН. Провеждат се и много социални събития като годишния „Ден на културното и природно наследство“, национални изложби на нематериално културно наследство, Международен фестивал на нематериалното културно наследство в Чънду, Експото за нематериално културно наследство, Фестивалът на местната народна песен и Националният нематериален фестивал, Седмицата на операта и драмата.

Китай е сред най-активните държави в рамките на Междуправителствения комитет на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. Страната многократно е била негов член и е участвала в разработването на оперативните директиви за прилагане на Конвенцията. Към момента Китай се утвърждава като водещ финансов приносител в дейността на ЮНЕСКО по нематериалното културно наследство (Ji, 2020). Страната е домакин на Международния фестивал на нематериалното наследство в Чънду и в сътрудничество с ЮНЕСКО създава Международен център за обучение за нематериално културно наследство в Азиатско-тихоокеанския регион (CRIHAP)¹⁰. Към момента Китай има 39 елемента вписани в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството, четири в Списъка на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от спешна закрила и една практика в Регистъра на добрите практики за опазване¹¹. Сътрудничеството на Китай с ЮНЕСКО доведе до изключително висока видимост – както вътре в страната, така и на международната сцена – на усилията му за опазване на нематериалното културно наследство (Helen, 2018).

Институционални инициативи и образователни практики

Правителството на Китай полага усилия за напредък в създаването на академични програми по нематериално културно наследство. За тази цел в 11 университета са въведени бакалавърски програми, фокусирани върху

⁹ Ministry of Culture Guiding Opinions Concerning Accelerating Cultural Industry Development. Available at: <https://digichina.stanford.edu/work/ministry-of-culture-guiding-opinions-concerning-accelerating-cultural-industry-development/> (last view: 26-09-2025).

¹⁰ Центровете от категория 2 се учредяват и финансират от държавите членки, като тяхната основна цел е да подпомагат реализирането на стратегическите приоритети на ЮНЕСКО. Available at: <https://www.unesco-centerbg.org/about-the-regional-center/> (last view: 26-09-2025).

¹¹ Elements on the Lists of Intangible Cultural Heritage – China, Available at: <https://ich.unesco.org/en/state/china-CN?info=elements-on-the-lists> (last view: 26-09-2025).

нематериалното културно наследство, а 12 институции са иницирали пилотни програми за култивирание на специализирани таланти в тази област.

Същевременно местните власти поддържат собствени списъци и финансират предаването на умения на местно ниво. Повече от 3 300 училища вече включват НКН в своите учебни програми. Социализацията се реализира и чрез работилници и образователни инициативи. Пример за подобна практика е създаването на работна станция за традиционни занаяти в Синдзян през 2016 г.¹², която обединява усилията на университети, предприятия и местни власти. Чрез модерни дизайни и прилагане на модни елементи към традиционната бродерия тази инициатива успява да увеличи доходите на местните занаятчии и да осигури устойчиво развитие на региона, както и да подsigури съхраняването и продължаването на съответните практики. В същото време се насърчава опазването на наследството и гражданското участие, чрез неформалното образование в традиционните китайски бродерийни занаяти (Yan and Chiou, 2021).

Социализация на НКН и музейни практики

Музеите са важен елемент от политиките за опазване на НКН. Музеят на китайската традиционна култура¹³ е пример за институция, която съчетава експозиционна, образователна и изследователска дейност. Мисията на музея е да съхранява и популяризира традиционната китайска култура чрез изследвания, дигитална защита, събиране и представяне на изкуства и занаяти, организиране на изложби и събития, насърчаване на обмен и сътрудничество, както и чрез образователни и творчески инициативи.

На 7 юни 2024 г. в Музея на китайската традиционна култура е открита тематичната изложба „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на НКН“¹⁴, тя продължава до 8 октомври тази година. Ръководена от отдела за нематериално културно наследство на Министерството на културата и туризма и организирана от Музея, изложбата включва над 100 национални проекта за НКН, включително тези, включени в списъка на ЮНЕСКО, представяйки повече от 600 артефакта в 10 категории на НКН. Изложбата използва многоизмерен подход, използвайки текстове, изображения, реални обекти, мултимедийни взаимодействия, както и демонстрации на живо от 100 носители на национално ниво, за да представи съвременните развития в защитата и иновациите на НКН.

Изложбата е разделена на три части. Първата част подчертава опазването и трансмисията на НКН на елементи от ноември 2013 г. до март 2024 г., показвайки постиженията и влиянието на Китай в тази област. Втората част включва шест секции. Секцията за традиционни сценични изкуства възпроизвежда изпълнения на

¹² A significant traditional craft workstation was established in Hami city in 2016. Available at: <https://en.people.cn/n3/2022/0424/c90000-10088311.html> (last view: 26-09-2025).

¹³ Музеят на китайската традиционна култура (СТСМ) е основан през 1990 г.. Към момента е към Министерството на културата и туризма, а през януари 2022 г. получава одобрение да носи и допълнителното име „Музей на нематериалното културно наследство на Китай“. The Chinese Traditional Culture Museum (СТСМ). Available at: https://en.gmfyg.org.cn/2024-02/04/c_960939.htm (last view: 26-09-2025).

¹⁴ Splendid Diversity: Practices in Chinese ICH Protection. Available at: https://en.gmfyg.org.cn/2024-06/07/c_1000547.htm (last view: 26-09-2025).

живо и прожектирани сцени от Пекинската опера. Представени са шестнадесет проекта, демонстриращи духовната и културна дълбочина на китайските традиционни изкуства. В секция „Традиционни изобразителни изкуства и занаяти“ са представени 60 практики, сред които бродерия, новогодишни картини, каменна резба, дърворезба и строителни техники, акцентиращи върху майсторството и процеса от суровините до готовите продукти. Секция „Традиционни техники за приготвяне на чай“ показва отглеждането на чай, производствените методи, както и културата на пиене на чай. Секция „Народна литература и обичаи“ се фокусира върху 14 проекта, включително „Трите големи епоса“ и „Фестивалът на драконовите лодки“, подчертавайки ролята на нематериалното културно наследство за свързването на етническите традиции и поддържането на националното единство (Yan, 2023).

Третата част от изложбата се фокусира върху прилагането Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство през последните 20 години и опита на Китай. В нея се подчертават непрекъснатите усилия на страната за подобряване на способностите за защита, разширяване на методите за използване и създаване на уникална система за защита на НКН. В тази секция се представя и приноса на Китай към защитата на международното наследство и неговата роля в насърчаването на межкултурния обмен и изграждането на общност със споделено бъдеще за човечеството. Изложбата продължава до юни 2025 г.

Традиционни занаяти представени в изложбата

- Текстил и облекло. Традиционното китайско облекло, което е жизненоважен елемент от нематериалното културно наследство на Китай, символизиращо неговата богата история, ценности и художествени традиции. Тези облекла запазват традициите, представят регионалните идентичности и вдъхновяват съвременната мода. Сложните материи като брокат, често обогатени със сложни бродерии, са запазени за церемониално облекло. Тези материали подчертават майсторството и са украсени с мотиви, носещи благоприятни значения, като дракони (сила) и феникси (просперитет).

Фигура 1. Традиционно китайско облекло, част от експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“.
(Сн. П. Заячка).

Фигура 2. Традиционно китайско облекло, част от експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“.
(Сн. П. Заячка).

- Ратан – кошничарство, мебели, употреби. Ратановото плетиво има дълга история в Китай, а изделията, изработени от местните занаятчии, се ценят не само заради своята практична приложимост, но и заради естетическите им качества.

Фигура 3. Изделия изработени от ратан, част от експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“. (Сн. П. Заячка).

- Каменоделство. Резбата на твърд камък е едно от най-старите изкуства в Китай. Най-ранното известно доказателство, открито чрез археология, са обеци от ахат от праисторическата култура Мајабанг, които датират от V хил. пр.н.е.

Фигура 4. Творби изработени от камък, част от експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“. Сн. П. Заячка

- Дърворезба. Тази форма на изкуство започва да се развива през II хилядолетие пр. н. е., но едва през XIV век, по време на управлението

на династията Мин, тази форма на изкуството придобива популярност. През този период дърворезбата получава широко разпространение в украсата на къщи, дворци и храмове.

Фигура 5. Дърворезба представена в експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“. (Сн. П. Заячка).

- Традиционно изкуство на изрязване на хартия (Paper cut). Присъстващо в цял Китай и в различни етнически групи, изрязването на хартия е популярно изкуство, неразделна част от ежедневието. Предимно изпълнявано от жени, то се предава от майка на дъщеря за дълъг период от време, започвайки в детството, и е особено често срещано в селските райони. Мотивите, зависят от предназначението и региона на произход.

Фигура 6. Мотиви от традиционно изкуство на изрязване на хартия, представени в експозицията „Прекрасно многообразие: Практики в китайската защита на нематериално културно наследство“. Сн. П. Заячка

Интеграция на култура и туризъм

През 2018 г. китайското правителство обединява двата ресора на културата и туризма, структурирайки „Министерство на културата и туризма на Китайската народна република“, с което демонстрира стремеж към интегриране на културната политика и туристическата индустрия. Особено важна в този контекст е концепцията за „опазване, основано на производството“, която представлява практичен модел, който препоръчва интегрирането на опазването на нематериалното културно наследство в процесите на производство, маркетинг и продажба на печеливши културни продукти. По същество това е подход за защита, насочен към определени проекти в рамките на нематериалното културно наследство на Китай, които имат производствени характеристики. Той предполага опазване на нематериалното наследство чрез практическото му приложение в икономическия и социалния живот. Основната насока е към защитата на традиционните занаяти, медицинските техники в традиционната медицина, традиционните изкуства и кулинарната култура. Чрез този подход в страната са създадени повече от 6700 работилници за нематериално културно наследство, от които над 2000 се намират в райони, обект на политики за намаляване на бедността. Така наследството се превръща в инструмент за социално включване и регионално и устойчиво развитие. Добър пример в това отношение е каменоделството в Цюян, провинция Хъбей (Chan, 2025) Интеграцията на културния туризъм също е ефективен начин за прилагане на концепцията. Китай има добре установена практика в това отношение, като културния туризъм „се защитава и представя професионално, промоцира се и рекламира атрактивно и модерно, надграждайки имиджа на страната като „запазена марка“ на културния туризъм в Азия“ (Aleksieva, 2009). Следва да се отбележи, че държавата играе ключова роля в преодоляването на напрежението между опазването и използването на културното наследство в туризма (Su, 2019).

Преди това през 2012 г. Министерство на културата издава „Ръководни становища за укрепване на продуктивната защита на нематериалното културно наследство“ с цел допълнително стандартизиране и укрепване на продуктивната защита на нематериалното културно наследство. Този документ очертава принципите и основния дух на работа по защита и определя 100 демонстрационни бази на национално ниво от 2011 до 2014 г. Например, в провинциите Анхуей и Гуандун някои трупи на традиционна опера преобразуват своите театри в образцови центрове за опазване на нематериалното културно наследство (Wang, 2016), (Xia, 2017). По този начин те стават допустими за различните ползи и възможности, предоставяни от местните власти в рамките на този модел, но и допринасят за опазването на НКН.

Годините практика са доказали, че подходът „опазване, основано на производството“ е много полезен за проекти свързани с НКН с производствени характеристики. Този подход е особено важен в националната стратегия за намаляване на бедността, допринасяйки значително за икономическото развитие на общностите на етническите малцинства в отдалечените райони.

Разработените културни продукти не само насърчават съхранението и развитието на местната култура, но също така повишават доходите на местните

жители и подобряват качеството им на живот. По този начин, опазването на наследството и съвременният социален живот са постигнали органична интеграция.

Регионален фокус: Цюенджоу провинция Фудзиен

Град Цюенджоу (Quanzhou) в провинция Фудзиен е особено показателен за богатото нематериалното културно наследство на Китай. Цюенджоу е единственият град в Китай, включен с три категории в ЮНЕСКО за нематериално културно наследство. В него се намират шест елемента, включени в Представителната листа на човечеството на ЮНЕСКО, елемент от спешния списък¹⁵ и пример за добра практика за опазване на НКН. Също така, самият град е вписан като град наследство¹⁶.

Цюенджоу е началната точка на древния "Морски път на коприната". Градът е сред първите китайски пристанища, отворили се към външния свят, и между X и XIV век, по време на династиите Сун и Юан, се утвърждава като процъфтяващ търговски и значим културен център. Той е първата културна столица на Източна Азия и първата национална културна и екологична зона за защита - Минан. Също така е на първо място по брой вписвания в националните представителни списъци на нематериалното културно наследство с общо 25 елемента в сферите на народната музика, традиционния театър, традиционните занаяти, акробатика и лека атлетика, народно изкуство, традиционна медицина и фолклор. Сред богатството и разнообразието на елементите на нематериалното културно наследство в града фигурират: *Резба на куклени глави (Puppet carving)* е пластично изкуство свързано с издълбаването на главите на кукли. Резбата на главата на кукла произлиза от скулптурирането на куклен бог. В ранните дни главите на кукли са били издълбавани в професионални работилници за скулптуриране. В историята е имало много изключителни майстори - гравьори, като Jiang Jiazou, чиито кукли са изящни и отличителни както по външен вид, така и по дух. Той е възхваляван като „Великият майстор“ и „Бащата на куклите“.

¹⁵ Технологията на водонепроницаемите прегради, развита в провинция Фудзиен предотвратява потъване при повреда на плователни средства. Днес това традиционно знание е застрашено. Available at: <https://ich.unesco.org/en/USL/watertight-bulkhead-technology-of-chinese-junks-00321> (last view: 26-09-2025).

¹⁶ Quanzhou: Emporium of the World in Song-Yuan China. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/1561> (last view: 26-09-2025).

Фигура 7. Куклени глави, част от постоянната експозиция на Музея на нематериалното културно наследство в Цюенджоу, провинция Фудзиен. (Сн. П. Заячка).

Празничните фенери са част от традиционните изкуства и са известни със своя великолепен външен вид и изящна изработка, те са водеща част във Фестивала на фенерите в Цюенджоу, който сам по себе си също е включен в националната представителна листа.

Фигура 8. Празнични фенери, част от постоянната експозиция на Музея на нематериалното културно наследство в Цюенджоу, провинция Фудзиен. (Сн. П. Заячка).

Кукления театър (Fujian Puppetry) е въведен във Фуджиан с благородническата класа от Централната равнина през династиите Джин и Тан. В Цюенджоу, той се откроява с наследени традиционни репертоари, специално разработени музикални мелодии и изящни умения за манипулиране на струни.

Фигура 9. Куклен театър (Fujian Puppetry) в Цюенджоу, провинция Фуджиан. (Сн. П. Заячка).

През 80-те години на миналия век броят на младите хора, които учат куклено изкуство, намалява поради социално-икономическите промени, променящи техния начин на живот, от една страна, и дългия период на обучение, необходимо за овладяване на сложните сценични техники, от друга. В отговор заинтересованите общности, групи и носители формулират Стратегия за 2008-2020 г. за обучение на бъдещите поколения практикуващи куклен театър Фуджиан. Основните цели са да се защити предаването на Fujian Puppetry и да се подобри неговата устойчивост чрез професионално обучение за създаване на ново поколение практикуващи куклено изкуство. Стратегията включва изработване на учебни материали; създаване на места за представления, институции за обучение и изложбени зали; неформално и формално образование; регионално и международно сътрудничество и артистичен обмен. В резултат на Стратегията 200 потенциални практики са преминали професионално обучение; създадени са 20 обществени куклени групи и е осигурена финансова подкрепа на носителите, които го практикуват и предават.

Местните традиционни техники и занаяти не само се съхраняват, но и се превръщат в основа за културен туризъм. В града опазването на наследството е интегрирано в архитектурните, музикалните и ритуалните традиции на общността.

Фигура 10. Демонстрация на традиционната техника на кошничарство, улица на занаятите в Цюенджоу, провинция Фудзиен. (Сн. П. Заячка).

Музеите си сътрудничат с местни занаятчии и изпълнители, за да предложат демонстрации на живо, като гарантират, че наследството остава жизнено и достъпно. Този вид културен туризъм не само играе роля в популяризирането и разпространението на културното наследство, но също така значително променя възприемането на отрицателните въздействия, които развитието на туризма може да има върху опазването на наследството, тъй като цялата туристическа зона е подредена и добре стопанисвана, благодарение на високо ниво на културна грамотност.

Фигура 11. Улица на традиционните занаяти в Цюенджоу, провинция Фудзиен. Сн. П. Заячка.

В Цюенджоу се намира и Музеят на нематериалното културно наследство, в който са представени 36 практики на нематериално културно наследство и 22 физически експозиции, включително фенери, порцеланови резби Dehua, каменни резби Hui'an, изрязване на хартия Li Yaobao, картини за тъкане на хартия Yongchun, дърворезби на куклени глави Jiangjiazou, изрязване на хартия Lin Cunzhong, дамско облекло Hui, женски обичаи Xunpu, бродерия Jincang, лакирани кошници Yongchun, тъкане на бамбук Quanzhou, Шиши Картини на Tongcao, дърворезби Hui'an, драматични маски и Quangang Fuchuan, технология на водонепроницаемите прегради на кораби и други общо повече от 400 експоната. Сред множеството експонати има над 50 невъзобновяеми народни занаята и над 20 произведения на майстори на художествени занаяти.

Заключение

През последните две десетилетия Китай изгражда цялостна и многопластова система за опазване на НКН, като ключов момент за това е присъединяването му към Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003 г. След основополагащите документи на Държавния съвет от 2005 г. и приемането на Закона за НКН през 2011 г., страната създава национални и местни законодателни рамки, списъци с елементи и носители на НКН, както и устойчиви механизми за тяхното идентифициране, съхранение и развитие. От 2010-те години насам се утвърждава моделът на „опазване, основано на производството“, който свързва НКН с икономическото развитие и социални политики. Този модел позволява реализацията на редица практически насочени политики, които най-ясно се открояват в практиките на музеите, образователните програми и интеграцията на културното наследство с туризма.

Китай интегрира международни стандарти и добри практики на ЮНЕСКО. Китайският модел за опазване на нематериалното културно наследство се отличава с интегриран подход, който обединява държавна политика, институционална подкрепа, финансиране и активно участие на местните общности. В същото време, той успява да постигне баланс между съхраняването на автентичността и съвременната социализация на културните практики.

Опитът на Китай в опазването на нематериалното културно наследство представлява ценен модел. Чрез съчетаването на традиция и модерност, чрез законодателни и институционални мерки, както и чрез активно международно сътрудничество, страната изгражда устойчива система, която гарантира, че наследството не само ще бъде съхранено, но и ще продължи да бъде живо и актуално. Китай демонстрира, че културното наследство може да бъде едновременно основа на националната идентичност и двигател на социалното и икономическото развитие и въпреки съвременните предизвикателства, страната се утвърждава като водеща сила в опазването на НКН и значим партньор на ЮНЕСКО, което открива възможности за бъдещи сравнителни изследвания и усъвършенстване на политиките в тази област.

Благодарности

На Посолството на Китайската народна република в България.

На Министерството на културата и туризма на Китай и на Централната академия за администрация на култура и туризъм за поканата да участвам в Семинара за интегрираното развитие на нематериалното културно наследство и културното творчество за страните от инициативата „Един пояс, един път“ в Китай.

References // Литература

- Aleksieva, S. (2009).** Kulturniyat turizam v Kitay - mezhdu poznaniето i atraktsiyata. In: Kitay: traditsia i savremennost : [sbornik dokladi ot] Parva natsionalna nauchna konferentsia, Sofia, 2009. Institut Konfutsiy, Sofia, pp. 151-156. // [Алексијева, С. (2009). Културният туризъм в Китай - между познанието и атракцията. In: Китай: традиция и съвременност : [сборник доклади от] Първа национална научна конференция, София, 2009. Институт Конфуций, София, pp. 151-156.]
- Chan, S. C. (2025).** Safeguarding and promoting intangible cultural heritage in China: Entrepreneurs, government, and artists. *China Perspectives*, (141), 55–65. DOI: <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.T2025070700010501295166992>
- Helen, R. (2018).** Intangible cultural heritage in China today: Policy and practice in the early twenty-first century In: *Music as Intangible Cultural Heritage*. Routledge
- Hwee-San Tan, (2018).** Safeguarding intangible cultural heritage in China. Policies and national perspectives. *Music as Heritage*. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315393865-11>
- Ji, Y. Q. (2020).** “China’s Support and Contribution to UNESCO”. *Global Times*, Accessed June 1 2021. Available at: <https://www.globaltimes.cn/content/1202025.shtml> (last view: 26-09-2025).
- Kurin, R. (2004).** Safeguarding intangible cultural heritage in the 2003 UNESCO Convention: A critical appraisal. *Museum International*, 56 (1–2), 66–76.
- Su, J. (2019).** Managing intangible cultural heritage in the context of tourism: Chinese officials’ perspectives. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18(2), 164–186. DOI: <https://doi.org/10.1080/14766825.2019.1604720>
- Tan, H. (2016).** Conflict and Coordination: The Reflection on Chinese Intangible Cultural Heritage List System from Anthropological Perspective. *Cultural Heritage* 4: 65–73
- Wang, J., Zaibon, S. B. (2024).** Safeguarding intangible cultural heritage in China: policy evolution and challenges. *Journal of Creative Industry and Sustainable Culture*, 3, 136–150. DOI: <https://doi.org/10.32890/jcisc2024.3.9>
- Wang, P. (2016).** On the Production-based Safeguarding of Traditional Operas. In: *The Annual Report on the Experimental Base of Chinese Public Cultural Policy Research (2015-2016)*. Beijing: Social Science Academic Press.
- Wei, D., Fu, Y. (2024).** A Comprehensive legal approach to cultural heritage protection in China, In: *Gdańskie Studia Azji Wschodniej 25/2024. Cultural Heritage Law in Asia*. Red. Kamil Zeidler Joanna Kamień. ISSN: 2084-2902
- Xia, Z. (2017).** On the Three Approaches to the Production-based Safeguarding of Traditional Operas. *Cultural Heritage* 5: 151–156.

- Xu, Y., Tao, Y., Smith, B. (2022).** China's emerging legislative and policy framework for safeguarding intangible cultural heritage, *International Journal of Cultural Policy*, 28:5, 566-580, DOI: <https://doi.org/10.1080/10286632.2021.1993838>
- Yan, W. (2023).** Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage: How to Protect Intangible Cultural Heritage of Minority Ethnic Groups in China. *Advances in Historical Studies*, 12, 32-45. DOI: <https://doi.org/10.4236/ahs.2023.121003>
- Yan, W. J., Chiou, S. C. (2021).** The Safeguarding of Intangible Cultural Heritage from the Perspective of Civic Participation: The Informal Education of Chinese Embroidery Handicrafts. *Sustainability*, 13(9), 4958. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13094958>

Assist. Prof., PhD Plamena Zayachka

Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum
at Bulgarian Academy of Science, Bulgaria

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6840-1383>

plamenazayachka@gmail.com

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND
PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<https://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 14 October 2025

Accepted: 29 December 2025

Published: 31 December 2025

DOI: <https://www.doi.org/10.55630/KINJ.2025.110210>

КИТАЙСКИЯТ МОДЕЛ ЗА ОПАЗВАНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО: ИНСТИТУЦИИ И ПОЛИТИКИ, ИНТЕГРАЦИЯ НА КУЛТУРА И ТУРИЗЪМ

Пламена Заячка

*Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българската академия на науките, България*

Резюме: Настоящата статия разглежда стратегиите, политиките и институционалните практики на Китайската народна република в областта на опазването на нематериалното културно наследство (НКН). Анализират се държавните политики, националната законодателна рамка, механизмите за финансиране и институционалната инфраструктура, както и интеграцията на културата и туризма като инструмент за устойчиво развитие. В статията са изведени добри практики в опазването и социализацията на НКН и съвременната употреба на традиционни изкуства и занаяти. Акцентът е поставен върху съчетаването на традиция и модерност, както и върху ролята на държавните органи, музеите, местните общности и международните организации в тези процеси.

Ключови думи: нематериално културно наследство, Китайска народна република, културна политика, устойчиво развитие, традиционни занаяти, международно сътрудничество, ЮНЕСКО

KIN Journal, 2025, Volume 11, Issue 2

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov
Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков
проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev
Assist. prof. PhD. Mirena Todorova-Ekmejdzi
Assist. prof. PhD. Negoslav Sabev
Assist. prof. PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев
гл. ас. д-р Мирена Тодорова-Екмежджи
гл. ас. д-р Негослав Събев
гл. ас. д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2025

© Редакция, Авторски колектив, 2025

Published by

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia,
Bulgaria

Издание на

Институт по математика и информатика
при Българска академия на науките, София,
България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038